

પાન છલ

—: અથવા :—

નરિખની ખસીહારી

રંડીકા યાર, સદા ખુવાર.

સંગ્રહ કર્તા " મનહર "

તે

શા. યુનીલાલ મગનલાલ

બુકસેલર

૬૦ શણિતળાવ, સુરત.

ઉપાધીપ્રસિદ્ધ. કરનાર

બુકસેલર.

મણીલાલ બાઈશંકર

બ્યાસ.

૬૦ સેશન રોડ—સુરત.

કોપી રાઈટ

આવૃત્તિ ૧લી સંવત ૧૯૫૯

સુરત બરાનપુરી લામળ કપર
આવેલા શ્રી 'અનાવિલ' પ્રિન્ટીંગ
પ્રેસમાં ગ્રાવિંગલ માલોલાલ
નાયકે છાપ્યું.

કીમત બે આના.

૬૦૫૫૭

નિર્ધન છેલ

અથવા

નશીબની બલીહારી

નશીબ ના માણસ ધડતું { પશુ } નશીબ નખરાં અનખ તકારાં
ધડે માણસ નશીબાને તું બનાવે રાય રકોને.

ક શેકનો છોકરો મહા દુર્દશાએ પહોંચવાથી દુઃખી દુઃખી થઇ ગયો હતો, છેવટે તેની પાસે ઉદર નિર્વાહતું કાંઇ પણ સાધન માત્ર ન રહેવાથી દરરોજ દાતણની ભારી વેચી ગુજરાન ચલાવવા લાગ્યો, આટલું છતાં તે મૂળથી શોખીન હતો, અને શોખ કરવો એ તેને વ્યસનજ પડી ગયલું હતું, તે દરરોજ દાતણની ભારી વેચી ત્રણ આના પેદા કરતો જેમાંથી દોઢ આનો આધ ખોરાકીમાં ખરચતો, અને બાકીનાં દોઢ આનામાંથી પોતાનો શોખ પુરો પાડતો અને તે એવી રીત કે, એક ઘોળીને હમેશાં બે પેશા આપી તેને ત્યાંથી તદ્દન હંચા પ્રકારના અમીરી કપડાં ભાડે લેતો, જ્યારે કોઇક ઘોડાવાળાને બે પૈશા આપી તેના મુંદર ઘોડો કલાક બે કલાક માટે ભાડે લેતો, આમ ઠાક કરી, લાલ્લ માટે હમેશાં સાયંકાળે ફરવા નીકળતો, આમ વગર મુડીએ, શુભ મળતરમાંથી આ ભાઇ છેલ છટાક અને ડુલ્લેટ્ટાક થઇ, બાદશાહ બની ફરવા નીકળતાં, એની આવી છેલ શાહી, ને લીધે લોકોએ એતું “નિર્ધન છેલ” નામ પાડ્યું હતું, (વાંચક આપણે પણ એને એજ નામે ઓળખીશું?) આ ભાઇ જાતે અને જીવે એકલા અદુલાં હતાં, એટલે આગળ પાછળની કશીએ શીકર ચીન્ટા નહતી. વળી જાતે શુદ્ધિશાળી અને બોલલે ચાલવે વાચાળ હતો એટલે કોઇથી છેતરાય તેમ નહતું, આટલું છતાં તેનું નશીબ તેની શાયે જખરો નખરો કરી રહ્યું હતું, કારણકે, બડી ફજર કે હાંડીએ નજર, દાતણ વેચે તોજ દીવશતું દગદર જાપ અને પેટનો ખાડો પૂરી છેલ છટાક થઇ ફરાય નહિતો નકારોજ એવો પડે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૪૬૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ નિર્દેશ બેઠાં

વિષય દેશ : રેશ

કર ચમકાટ મારતું હોય તેમ દેખાવા લાગ્યું.
પ્રસંગ એવો બન્યો કે એક દીવસ તે; માનમાં
કસ્તુરી વેચનાર સોદાગરો બહારગામથી આવી પહોંચ્યા. પણ
આખા ગામમાં કાંઈ પોતાના માલનો સોદો ચાલ એમ લાગ્યું નહી,
આથી તેઓ નીરાશ બની પાછા ફરવાનો વીચાર કરી રહ્યા હતા,
એટલામાં બહુતી કપડાં અને ઘોડાના કાઠ વાળી પાનની પીચકારીઓ
મારતી આપણા નિર્ધન છેલ્લની બાદશાહી છડી સવારી તેઓનાં
જેવામાં આવી, તેઓએ વિચાર્યું કે આ કોઈ શોખીન પ્રહર્ય છે
તેમ કોઈ મોટા વ્યાપારી છે. કારણકે એની મુખમુદ્રા તેજસ્વી છે,
તેમ પોશાક વીગેરે પણ એની અમીરાઇની સાક્ષી આપે તેવો છે,
આમ વીચારી તેઓએ તુરતજ નિર્ધન છેલ્લ ને, શલાખ-બુહાર,
કરી કસ્તુરી બતાવી. જરૂર હોય તો ખરીદવા વિનંતી કરી.

નિર્ધન છેલ્લે પણ તેઓનો વાતચીતમાં સારો સત્કાર કરી,
પોતાનો ખરીદવા કાંઈક વીચાર છે એમ જણાવી
વાણીમાં વચીકરણ. કસ્તુરીનાં કેટલાક દાખડા પસંદ કરી લીધા
અને કહ્યું કે, આનો જે હશે તે હું કાલે તમોને
જવાબ આપીશ, ફરી કાલે આપ અને આ
જગ્યાએજ મળજો, પેલા સોદાગરોએ એ વાત ખુશીથી
કબુલ કરી, કારણકે નિર્ધન છેલ્લનું બોલનું બહુજ ઠાવકું અને
વિશ્વાસ પડે તેવું હતું તેમ તેનું રદ્ય પણ ચોખ્ખુંજ હતું.

હવે નિર્ધન છેલ્લ તે દાખડા પોતાનાં કબજામાં લઈ પોતાને
ઘેર ગયો, અને તે દાખડા ખેલી, તેમાં એક
હીમ્મતની હીકમત, સારી દાતણની ભારી મુઠી. દાખડા બંધ કરી
સુધ રહ્યો, ખીજે દીવસે જ્યારે તે સોદાગરોને
મળવાનો વખત થયો ત્યારે, તે દાખડામાંથી દાતણની ભારી કાઠી
લઈ એક સુંદર રૂમાલમાં ચુકતીપુર્વક લપેટી પોતાની સાથે લઈ ગયો.
કસ્તુરીનાં દાખડા પેલાં વેપારીઓને પાછા આપતાં નિર્ધન છેલ્લે
તેઓને ધીરજ આપતાં કહ્યું કે-પ્રહર્યો મારે આ કસ્તુરી ખરીદવાને
હાલ વિચાર ફેરવવો પડ્યો છે, છતાં આપનો શ્રમ નિષ્ફળ ન ચાલ
તે માટે હું મારા પરમ મિત્ર પૂર્વ દેશનાં મંજા પર આપને પત્ર
લખી આપું છું તેઓ જરૂર તમારી કસ્તુરી સારાં ભાવે ખરીદી
શે. સોદાગરોએ આ વાત ધણાંજ હર્ષથી કબુલ કરી, એટલે

પૂર્વદેશના મહારાજા ધીરજીની સેત્ર

નિવેદન કે આ કસ્તુરી આપનાં ચોખ્ખાં બાપ તરફ મોકલી છે તે જરૂર ખરીદ કરશે. આવો માલ ફરી ફરી નહીં મળશે, સાચે આ મરીય મિત્રે નજીવી લેક મોકલી છે તે સ્વીકારશે,

દા. નિર્ધન છેલનાં ધટીર.

આ પ્રમાણે પત્ર લખી પેલા સોદાગરને આપ્યો, ત્યાં દાતણની ભારી બાંધેલા રૂમાલની પોટલી પણ રાજાજીને પોતાનાં તરફથી “લેટ” તરીકે આપવા જણાવ્યું. સોદાગરો તે લઇ તેનાથી છુટા પડ્યાં, અને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યાં

સોદાગરો મજલ દર મજલ કુચ કરતાં પૂર્વ દીશામાં આવી પહોંચ્યા અને ત્યાંના નૃપતીની હજુરમાં હાજર પૂર્વદેશમાં પહેલો ચઇ પોતાની કસ્તુરી તથા નિર્ધન છેલનો પત્ર પાસે.

અને બેટ સોંપી દીધા, રાજાજીએ નિર્ધન છેલનો પત્ર વાંચી પોતાનાં મિત્રોનાં નામોતું પત્રક તપાસી જોયું, પણ નિર્ધન છેલનું કશામાંએ નામ નિશાન માલમ પડ્યું નહિ, તેમ કોઇ દીવસ નિર્ધન છેલનાં કાગળ પત્રો પણ આવ્યા ગયા હોય તેમ જણાયું નહિ, છતાં કસ્તુરી સારી હોવાથી પસંદ પડી અને ખરીદી લીધી. બાદ “લેટ”ની વસ્તુનું નિરીક્ષણ થવા માંડ્યું. બેટમાં આવેલાં “દાતણ” જોઇ રાજાજી વિશ્વમય પામ્યા તે દાતણે તપાસતાં તેની સુગંધ તેમ તેનો અતુલવલેતાં રાજાજી બહુજ પ્રસન્ન થયા. અને પ્રધાન સાથે વીચાર કરતાં કહ્યું કે—જે કે આપણા જણવામાં અને સાંભળવાં નિર્ધન છેલ નથી, છતાં પણ જે આવો કસ્તુરીની વાસથીજ ભરેલાં દાતણ રોજ કરતા હશે તે જરૂર કેઇ મહાન શ્રીમાન તરીકે પકાંતોજ માણસ હોવો જોઇએ. માટે આપણે પણ તેની ભેટના પ્રતિ-હતર તરીકે કાંઇ મોકલવું જોઇએ.

પ્રધાને રાજાનાં વિચારને મળતાં ચઇ પોતાનાં દેશમાં ઉત્પન્ન થતાં અમુલ્ય રત્નો મોકલવા જણાવ્યું. સલાહ મસલત, મૂજબ તે અમુલ્ય રત્નો રસ્તામાં છુટાવ નહિ તે માટે લાડવામાં છુપાવીને એક ગાડું લાખાતું ભરી પોતાનાં માણસો જોડે નિર્ધન છેલને ગાય મોકલી આપ્યું, ધીમે ધીમે, તે માણસો નિર્ધન છેલને માથા આવી પહોંચ્યા અને નિર્ધન છેલને પેલું ગાડું સ્વીકારવા વિનંતી કરી.

૧ પશુ કંપાં. એ પશુ એક વીચારવા જવા મુર...
 ૨૦૦ ૧૫૬૫. યદ્ય પશુ "હિમ્મતે મવદા તો મઠે ખુદા"
 તે કહેવત અનુસાર, તે ભેટનો સ્વીકાર કરી તેનાં

તેજ માણસો આરક્ષે તેની તેજ ભેટના લાડવાનું આપું ગાડું
 પશ્ચીમ દેશના રાજાને ત્યાં પોતાના તરફથી "ભેટ" તરીકે
 વિદાય કીધું, અને તે "ભેટ" સ્વીકારવા પૂર્વદેશનાં રાજાને લખ્યું
 હતું તેમ પત્ર પશુ પશ્ચીમ દેશના રાજા પર લખી આપી, તે
 માણસોને પશ્ચીમ દેશ તરફ રવાના કીધા.

પશ્ચિમ દેશ જવા નિકળેલા માણસો યોગ્ય વખતે તે રાજા
 હજીરમાં હાજર થઇ નિર્ધન છેલ્લે નામે પત્ર
 પશ્ચિમ દેશમાં આપી ભેટ સ્વિકારવા વિનંતી કરી તે રાજાએ
 પશુ યુક્તિ પાસ. તો એ આખીયે બાબતનો વિચાર કરવાનો શ્રમ
 લીધા વગરજ લાડુનો ઢગલો ગમે ત્યાં નાંખી
 જાએ એમ હુકમ કરવા વિચાર કીધો, પશુ એટલામાં પાશુ આપણા
 નિર્ધન છેલ્લું લીધું નશીબ જરા આગળ આવ્યું, રાજાની
 દરબારમાં ભેડેલા એક અફીણીને કમ્પા ઉપર ડુંગાની જર
 પડી. દરબારની ડહેલીએ આ અવેલીએ કાજરજ હતી! તરતજ
 ગાડામાંથી એક લાડવો મંગાવી તે અફીણીને આપવામાં આવ્યો, લાડવો
 ભાંગતાજ અંદરથી ચક્રચક્રિત મહામુદવવાન રત્ન નિકળ્યાં આ
 જોઇ. તે નૃપતિએ તે ભેટ સહર્ષ વગર આનાકાનીએ સ્વીકારી લીધી.

છલુ યજ્ઞે તે અફીણીનું કે ડુંગાં માંગ્યો તો ભેડ
 લાંગર્યો, તે નૃપતિએ તે ભેટનાં સ્વિકાર મિન્દ
 ભેટ ને બદલે ભેટ. તરીકે પોતાના દેશમાં ચતા ઉત્તમ સો હાથીઓ
 આવેલાં રત્નોનાં હારો વડે ચણગારી નિર્ધન
 છેલ્લ પર મોકલી આપ્યા અને પોતાની નુતન મિત્રતામાં વધારો
 કીધો, હવે પૂર્વ દેશનાં રાજાને ત્યાં પુત્ર જન્મ થયો હતો અને
 પોતાના દેશમાં હાથીની ઉત્પત્તી નહોતી, જેથી રાજાએ નિર્ધન છેલ
 પર પોતાનાં પુત્રને માટે એક હાથીનું બચ્ચું મોકલી આપવું એવો
 સંદેશો મોકલ્યો,

પૂર્વ દેશનાં રાજાને હાથીનાં બચ્ચાં મારેતો સંદેશો, અને
 પશ્ચીમ દેશના રાજા તરફની સો હાથીની ભેટ
 નશીબને સંભળે. એ બન્નેનું અચ્ચુ નિર્ધન છેલ્લા નસીબ
 સંભળે સાચેજ ચયું! ખીચરો લાગ્યશકથી

પુરતજ પૂર્વ દેશના રાજને ત્યાં મોઢી દીધા.

એક નાના હાથીના બચ્ચાની મામણી માનથી સી બચ્ચા.

હાથીએ અને તે પણ પોતાનાં મોઢાં રાજને

અમાયબી. હારથી શયમારાયલા બેઠ પૂર્વ દેશનો રાજ

તો અમાયબીમાં કુખી થયો. અને પ્રધાનને

કહેવા લાગ્યો કે આ નિર્ધન છેલ્લે કેવોકે શ્રીમાન હશે? પ્રધાન

હવે આ અમુલ્ય બેઠનો બદલો શી રીતે વાળવો. નિર્ધન છેલ્લના

નશીબાના નખરાથી પ્રેરાયલા પ્રવિણ પ્રધાને રાજકન્યક

આપી સ્નેહ સમપણ બાંધવું એવી સલાહ આપી. રાજનો પણ

અંતરહેતુ એવોજ હતો જેથી પુરતજ નાળીયેર આપી ખુદ

પ્રધાનજીનેજ તાકીદે સમપણ કરવા મોકલ્યા, હઠમજલ પર મજલ

કરતાં પ્રધાનજી નિર્ધન છેલ્લને ગામ આવી પહોંચ્યા. અને અમુક

સ્થળે ઉતારે રાખી નિર્ધન છેલ્લની તપાસ કરવા લાગ્યા. સાયંકાળે

પૂર્ણ ઠાઠમાં નિર્ધન છેલ્લનો બેઠો થયો, બન્ને મળ્યા.

પ્રધાનનો મેળાપ થતાં નિર્ધન છેલ્લે ગંભીરપદથી કહ્યું કે-

વાહ પ્રધાનજી! આપે અને આવી બીજે

સમપણ. મુકામ કર્યો તે શું ઠીક કર્યું કે? શું કાંઈ

હમારી સાથે આપ જુદાં રાખો છો કે!

પ્રધાનજી—નહિ! નહિ. નિર્ધન છેલ્લજી! એવું આપ

મનમાં ન લાવશો હું તો મારા ચાલુ રીવાજ મુજબ ઉતરેલો છું!

નિર્ધન છેલ્લ—બહુ સારું? આપને ગમ્યું તે બહુ! મોટાં

ખરાં કેની, પરંતુ એતો કહેા કે આમ અચાનક કેમ પધારવું થયું?

પ્રધાનજી—(નાળીયેર ત્યાં રૂપીયો આગળ ધરીને) અમારાં

રાજપુત્રીનો આપશ્રી સાથે વિવાહ કરવા માટેજ અને આવવું થયું

છે માટે આપ આ શ્રોક્ષ્ણનો સ્વીકાર કરો,

નિર્ધન છેલ્લ—પ્રધાનજી? એ તે શું! માંગાતો કાંઈ ટોટો

છે. કેટલીએ કન્યાઓ આવી ગઈ અને હાજર છે, પરંતુ મારો

પરણવાનો વિચારજ નથી.

પ્રધાનજી—સત્ય છે! પરંતુ આ સંબંધનો સ્વીકાર કર્યા

વગર તો આપનો છુટકોજ નથી, આપનાં અને અમારાં રાજજીનાં

સ્નેહની તુલના પણ મધં મધં નથી. એ વિચારતાં આ સંબંધ

બોડવામાં આપની આનાકાની ન હોય!

ત્યારે લગ્ન કરાવે લેવાં.

નવન છલ—હાલ તો હું અત્યંત જાનજામાં મુઝવાયલો છું, મને લેશ પણ અવકાશ હાલમાં નથી અને ત્યાં સુધી તો આ વિવાહનું આપ માંડીવાળો નહિતો લગ્ન માટે છે વરસ થોમવું જ જોઈએ.

પ્રધાનજી—મહે. એ આપની અનુકૂળતા મુજબ મશે, આપ આનો સ્વીકાર કરો. (નાળીએર અને રૂપીઓ આપવે)

સમય પણ નક્કી થયું બન્ને જણ અરસપરસ વાતચીત ને અંતે છુટા પડયા, પ્રધાનજી સમય પણ નક્કી કરી પોતાના અમલકાર. રાજ્યમાં ગયા. અને સધળો વૃત્તાંત રાજ્યને

નિવેદન કર્યો, દીવસોપર દીવસો વીતવા લાગ્યા, હવેજ નિર્ધન છલને પૂરે પૂરી મુઝવણ લાગી, અને શું ? કરવું. લગ્ન કેમ કરવાં તે કાંઈ શુજ ન પડે. હાં પણ તેનું નશીબ તેની બહારે ધાયું, અને આ બધી બાજુગરની રચના મુજબ બાજુ ગોઠવીઆપનાર નશીબાએ તેની બધી મુઝવણ દુર કરી ? એક રાતનાં આપણાં નિર્ધન છલને સ્વપનું થયું કે—અમુક મુદત સુધીમાં જે જમીનમાં પોતે લાત મારશે. ત્યાંથી તેને ધન મળશે, એવું તેને સ્વપનમાં નશીબે જણાવ્યું, સડવાર ચાંજ નિર્ધન છેલે સ્વપનની તાસીર તપાસી જોવા પોતાની ઝુંપડીમાં લાત મારી તરતજ ત્યાંથી પુષ્કળ દ્રવ્ય મળ્યું, નિર્ધન છેલે તો એ ધંધો શરૂ કરીજ દીધો. નવી નવી જમીનો ખરીદવી ત્યાં લાત મારી દ્રવ્ય મેળવવું. મકાનો બંધાવવા, આમ કરતાં કરતાં આખું ગામ નવું વસાવી દીધું નવાં નવાં મકાનો, મહેલો દરબારી ઠાઠ માઠ બધુંજ રચનાપૂર્વક નવું તૈયાર કર્યું, બહારથી લોકોને લાવી રાખ્યા. વસ્તી ફરી. અને પોતે તે નગરનો રાજા થયા.

સમય જતાં કાંઈ વાર લાગતી નથી. જોત જોતામાં છે

વરસ નીકળી ગયાં લગ્ન પ્રસંગ નજદીક આવી લાગ.

ગયો. કંઠેાત્રી પણ આવી મહ. જાનની તૈયારી થવા માંડી. આપે નવા થયલા રાજાએ (નિર્ધન છેલે) ગામમાં જાહેર કરાવી દીધું કે, રાજાની જાનમાં જે જશે તેને મનપસંદ અલંકાર—વસ્ત્ર વાહન વીગેરે વસ્તુઓ વિના મૃદ્યે મળશે. આમે હઠેર નગરમાં ફેરવી દીધો. પછી પૂછવાનું શું હેતુ ? એક મોટા સૈન્ય જેથી જાન તૈયાર થઈ, નશીબની વિચીત્ર લીલાનાં જોરે

પણ જમાનને જોઈ ખુશ ખુશ થઈ ગયા, તે...
 માત્ર શ્રીમાન ગ્રહસ્થ ધારતા હતા. પણ આતો પાતાના
 રાગજ જમાન મળે છે. એવું જોઈ વધુ હર્ષ થયો. લગ્ન વિ
 શાસ્ત્ર અનુસાર નિર્વિદ્ધે પૂરી થઈ. નિર્ધન છેલ્લે, બાગ્યના પાસા
 સવળા પડવાથી પોતે રાગ થવા પામ્યો. અને આખી જીંદગી સુખ
 એનમાં ગાળી. (કલ્પી કૌતક સંગ્રહમાંથી કાંઈક ફરફાર સાથે)

રંડીકા ચાર સદા ખુવાર.

ચં ચળ નગરીમાં કરમચંદ કરીને એક ધનાઢય શાહુકાર
 હતો, તે પોતાની પાછળ પૂજળ દોલત જગમોહન
 નામના પોતાના એકના એક પુત્રને માટે વારસામાં મુકી
 મરી ગયો, બાપનાં મરણ બાદ તમામ દોલત જગ-
 મોહનના હાથમાં આવવાથી તે ધધા રોજગાર પર
 ધ્યાન ન આપતાં મેજ મજલસા મચ્યો રહેવા લાગ્યો,
 ધીમે ધીમે નખળા દોસ્તદારોની સંગતથી રંડીબાજીમાં, નાચ ગાનમાં,
 એટલો બધો મશગુલ રહેવા લાગ્યો કે તેને બીજી કોઈ પણ વાત
 યુજ પડતીજ નહિ, આ લતમાં પડવાથી ધધો રોજગાર તમામ
 બંધ કરવો પડ્યો, તે ધીમે ધીમે એક વેશ્યા પર એટલો બધો
 આશક પડ્યો કે રાત ને દાહડો તેની સંગતમાંજ પડી રહી પોતાની
 જીંદગી બરબાદ કરવા લાગ્યો, તે ધૂતારી વેશ્યાએ પણ એને
 સોનાનીચટકી ધારી તેને જમ નીચોવાય તેમ નીચોવવા માંડ્યો.
 અને તે એટલે સુધી તેની પાસે થીલકે રાત્રી પાછ પણ રહેવા પમી
 નહી, દ્રવ્યની છુંડી વેશ્યાએ જાણ્યું કે હવે જાને સંગ્રહવામાં
 લાભ નથી એમ ધારી તેને પોતાને ત્યાંથી કાઢી મુકવા માંડ્યો.
 શાહુકાર પુત્ર જગમોહનની હવે આખો ખુલી. પોતાનું
 કેવું સત્તાનાશ વળી ગયું છે. તેનો હવે તેને
 આશડાં ઉચ્ચકનાર. ખ્યાલ થયો, તેણે તે વેશ્યાના કાલાવાલા કસી
 કહ્યું કે, અરે, તે મારી તમામ દોલત અને

કે કમ કમનસીબ શું કરે.

કમનસીબ શું કરે ? તને મને ત્યાં જ.

જગમોહન—તારા વગર મારે એકે ઠેકાણું બાકી રહ્યું નથી.
ખાતર દરેક બારણું મારા માટે હમિસને લીધે બંધ છે !

ગુણકા—તેમાં હું શું કરું. જોઈએ તો બીજા માંગ, કે
જહાનમમાં જ.

જગમોહન—અરે ! મેં તને આવી નીચ અને દમલગાજ
ધારી મારી તમામ દોલત આપી દીધી નથી. પણ તું મને
સદા તારી પાસે રાખશે એવું ધારીને આપી દીધી છે, અને તેથીજ
તું મને કાઢી મુકવા તૈયાર થઈ છે કેમ,

ગુણકા—અરે કમનસીબ માણસ વેશ્યા શું કોઈની સગી
છે કે તેને હમેશાં રાખી મુકે. તેના માત્ર પૈસાનીજ સગી. માટે
હવે તું તારા રસ્તો પકડ, મારેથી હવે તારી સાથે જરાએ વાત
કરાય તેમ નથી.

આથી સાહુકાર પુત્ર જગમોહનને તેણીના અતીશય કાલાવાલા
કર્યાં આથી તે રાંડનું રદ્ય કાંઈક પીગળ્યું તેણીએ કહ્યું કે જો મારે
ત્યાંજ તારે રાંડલો ખાઈને માત્ર પડ્યા રહેવું હોય તો હું કહું
તે સરત તારે કચ્છલ રાખવી પડે જો તેમ હોય તો રહેવા દઉં
કહે જોઈએ, જગમોહનને હરખથી કહ્યું;

આથી તે વેશ્યાએ કહ્યું કે હું જ્યાં જઈ ત્યાં તારે મારા
જોડા સંભાળવા બેસવું, માત્ર એટલુંજ તારે કામ ! જો એ કચ્છલ
હોય તો રાંડલો ખાઈ પડી રહેજે ?

લાચારીને લીધે સાહુકાર પુત્ર આ વાત કચ્છલ રાખી, પણ
પોતાની આવી દોલતને લીધે તેને પોતાના જનના ઉપર ધણેજ તીરસ્કાર
આવ્યો, પોતાનું ભોગવેલું સુખ યાદ આવ્યું, અને આ દાહડા શી
રીતે કાઢવા તેની મુઠવણ થવા લાગી તેનાં ચહેરાનો રંગ રૂપ પણ
અદલાવાં લાગ્યો, શીકા પડી ગયો.

એક દીવસે આ ગાનારી માનનાં બીજા એક સાહુકારને
ત્યાં નાચવા ગઈ. તેની સાથે આ સાહુકાર પુત્ર

જોઈ. જગમોહન પણ ગયો. રાંડના જોડા લઈ તે
પણ એક બાજુએ બેઠો. આ રીતે ત્યાં

બીજાકાશમાં મોટા મોટા લોકો હાજર થવા લાગ્યા. તમલચીએ
સમસા ઉપર થાપ મારી, સારંગીવાળાએ પણ સારંગીના સુરની.

૧૭. ધ. અ. અ. ૧૬૨૧ લાગી

બીખારી થઈ ગયેલા જોડા ઉચ્ચકનાર ધરતી શેઠીકાર કુન પ.
પોતાનાં હાથમાંના જોડા એક બીજા સાથે તાળી પાડે તેમ વગાડવા
માંડયા, આ દેખાવ પર તે ધરધણી શેઠીયાની નજર પડી એટલે જ
મનમાં કહેવા લાગ્યો કે અરે ! આ કોણ કેવો ખેવકુદ છે ? જોડા
વગાડવા એમાં તે શી ગમ્મત એને પડે છે કે જોડા વગાડી ખુશી
થાય છે !

ચોડી વારે નાચ પુરો થયો, માનારી બેસી મઘ ઝોટલે
 શેઠે પેલા જોડા વગાડનારને પોતાની પાસે બોલાવી પૂછ્યું કે, અરે
 બલા માણસ તને આ નાચમાં એવી તે ક્ષી ગમત પડી કે તું
 જોડા વગાડવા મંડી પડ્યો !

માહુકાર પુત્રે એક વખતનાં તે વેશ્યાના જુના ચારે તો
શીડીયાને કહ્યું કે એ વાત તમે મને પુછો નહિ, હું જો એ વાત
તમોને કહીશ તો મારો રોટલો બરો, માટે હું તમોને એ વાત
કહેવાનો નથી.

પેલા શાખીન શેડીયાએ તેને ધીરજ આપી કહ્યું કે, કહે, કહે. તારો રોટલો ન જાય. તારો રોટલો જાય, તો તેનો બ'દોખસ્ત કરીશું!

તો સાંભળો, થોડાક વખત ઉપર હું 'પણ તમારા' જેવોજ
 બીજાંત ઝોડીઓ હતો. પણ આ રાંડ ઉપર મોઢીત પડી એનાં
 ઝસ્કમાં આંધળો બની મેં 'મારી તમામ માલ મીઝકત એને ખવ-
 ગવી દીધી. અને હું બીજા માંગતો થયો. મારી પાસે કશુંએ રહ્યું નહિ
 મને એમ ખાતરી હતી કે આ ધુતારી રાંડ મને હમેશાં રાખશે, પણ
 જ્યારે મારો પાસે એક વખતની ખોરાકી માટેના પણ ડુટીયાન
 રહ્યા ત્યારે એણે મને હડે ધુત કરી કાઢી ચુકવા માંડ્યો,
 જ્યારે મેં એની બહુજ આજીજી કરી ત્યારે એણે પોતાના જોડા
 હિપાડવાની શરત મારી પાસે કપુલ કરાવી મને પેડ બાંહે રાખ્યો,
 હમણાં જ્યારે આ તપ્પલાં સારંગીના અવાજ મેં સાંભળ્યો ત્યારે
 મને એક કવીએ કહેલું કવીત વાદ આભ્યું:—

સેઠીયાઓએ પુછ્યું તે શું ક્યું ક્વીત.

कहं छुं ! सांभलो ! आग कही ते धरती नीआरी साइकार पुने
कवित कह्यं.

કવિત્વ.

સીપૂરજી પાપ કે કારણ તે ભગવંત કથા ન રૂચે છનકે,
તીકું વેશ્યાકો પાસ જુલાલક નખાવત હે ડીનકો રંનકો,
પૂર્વમ કહે ધીકરે ધીકરે. આરંગી કહે ડીનકો, ડીનકો,
તથા હાથ ઉકાયકે રંડી કહે, ઇનકો. ઇનકો ઇનકો, ઇનકો,

એટલે કે જ્યારે જેનું પાપ બરાબર બરાબ ગયું હોય ત્યારે
ભગવાનની કથા તેને ગમતી નથી, એટલે રાંડને બોલાવી રાત
દહાડો તેનો નાચ મૂજરો કરાવે છે. તે વખતે તખ્તમાં કહે છે
કે, ધીક: છે, ધી:ક છે, એટલે સારંગીનો અવાજ કહે છે કે,
ડીનકો, ડીનકો, અર્થાત કેને કેને, તે વખતે આ રાંડ લાંબો
હાથ કરી પોતાનું ગાનું શાંભળવા બેઠેલા તરફ ફરીને કહે છે કે
આ લોકને, આ લોકને.

માટે આ બધું યાદ આવતાં હું જોડા વગાડીને કહું છું કે,
જેવી મારી મતી થઈ છે તેવીજ તમારીએ થશે, માટે શમજો, બસ
મારો આટલોજ ખુલાશો છે.

પેલા શેડીયા ઉપર આથી ધણીજ અપર થઈ, તરત તેણે તે
રાંડને કાઢી મુકાવી, અને આ એક વખતનાં ધરતી રંડીના ચાર
આંગ્રહીય સાહુકાર પુત્રને પોતાની પાસે રાખી લીધો. તે વખતથી
ત્યાં હાજર રહેલા તમામે રાંડની શોખત કરવી મુશ્કેલી ઠીધી. તેઓનાં
મનમાં ખાતરી થઈ ગઈ કે, રંડીના ચાર સહા પુત્રાર.

૧૦૬૬૭

(બાદશાહ ખીરખલમાંથી સુધારા સાથે)

સમાપ્ત.

મારો શીખામણ મનેજ મુખારક ?

આપ—(પોતાના નાના છોકરાને શીખામણ દેતાં કહેવા લાગ્યો)
કે—) જો બાઈ કોઈ પણ દીવસ આપણામાંથી કોઈ મોટું માણસ
હોય તેની સાથે ખીલકુલ જવાબ આપવો નહિ, ખીજે દીવસે તે
છોકરો મ્હોલાના પક્ષે છોકરાંઓ સાથે રમતો હતો ત્યારે બાપે જુમ
પાડી કે—અયુ ! ઝો ! અયુ ! (તે છોકરાનું નામ) પાંચ-પંદર-જુમ
મારી બાપે ધાંટો બેસાડ્યો, પણ છોકરાંઓ ખીલકુલ સામે જવાબજ
આપ્યો નહિ; જ્યારે છોકરો ઘરમાં આવ્યો ત્યારે બાપે કહ્યું કે, મેં
તને આટલી બધી જુમ પાડી પણ તે કંમ જવાબ નહિ આપ્યો.

છોકરો—તમારા કહેવાથીજ ! તમે કાલે મ્હોટું કહ્યું કે આપ-
ણાથી કોઈ મોટું માણસ હોય તેની સાથે ખીલકુલ જવાબ
આપવો નહિ !

(બાપ માથું ખજવાળતો બોલ્યો કે આતો મારી શીખામણ
મનેજ મુખારક !)

“ મનહર. ”

દેશ આપણો, દુઃખે સખડતો, છતાં રસ-કરો,

કારણ સોધી કરો ને હસતો ?

એજ તમારું કામ-ધરો,

બણી ગણીને ભારત બાળકઃ ધરે ગુલામી ધ્યાન

હુન્નર—કળા, હવે વિચારી, રાખો લાંછન તેહ તમામ

ધરો કંઈ દેશોન્નતિ પત્ર બાળ,

ખરેખર-એજ તમારું કામ-ધરો

૩ 'મનહર'

— હમારા આહવાને ખબર, —

ખહાર પડેલી નવિ બુકો.

— તૈયાર છે. —

ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયન સંગ્રહ.

કોમલ ૦-૨-૦

જ્ઞાનદે ખહાર.

” ૦-૨-૦

રાજકઠીવારાની વાર્તા.

” ૦-૨-૦

મુખપત્રની છબીરેખન સેકાણી.

” ૦-૨-૦

સંગીત ગઝલ સંગ્રહ.

” ૦-૨-૦

માયકે સુરત ઉર્દૂ ગઝલો.

” ૦-૨-૦

— હવે પછી —
વર્ષીક કળાની વસ્તી, સુરતમાં ગજલમાળા

—: ગઝલ સંગ્રહ અથવા રાષ્ટ્ર કિર્તન, —

તાકીદે જોઈર આપી ખરીદો. એ શીવાય ખીજી અનેક

વાંચવા લાયક બુક ખરીદવાનું ઠેકાણું—ફક્ત સુરતમાં

બુકસેલર મણીલાલ લાપંશંકર વ્યાસ

૬૦ સ્ટેશન નજીક, સ્ટેશનરોડ—

ખહારમામનાં આહવાને માટે પત્ર બ્યવહારનું સરનામું

શા. યુનિલાલ મગનલાલ બુકસેલ

૬૦ રાણીતલાવ—સુરત.

